

Педагогіка позашкільної освіти як субдисципліна педагогіки

Олена БИКОВСЬКА,

доктор педагогічних наук, професор, ректор Інституту екології економіки і права, завідувач кафедри позашкільної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Знаковою подією для всієї світової педагогічної громадськості став V Польсько-Український науковий форум «Інтердисциплінарність педагогіки та її субдисципліни» (2013 р., Педагогічний університет імені Комісії Народної Освіти, м. Краків, Республіка Польща). Польсько-українські, українсько-польські наукові форуми є традиційними і здійснюються під егідою Національної академії педагогічних наук України, Комітету педагогічних наук Польської академії наук, Наукового товариства «Польща – Україна». Особливість форумів – висвітлення сучасних, найактуальніших питань розвитку освіти і педагогічної науки, що відображається у тематиці форумів.

Під час V Польсько-Українського наукового форуму наголошувалося на актуальності й важливості інтердисциплінарності педагогіки та виокремлення її субдисциплін. Як зазначив академік Тадеуш Левовицький, інтердисциплінарність педагогіки вже давно є очевидною. Відкритість до досягнень інших наук – важлива і позитивна риса педагогіки [18].

Актуальним питанням, що розглядалося на V Польсько-Українському науковому форумі «Інтердисциплінарність педагогіки та її субдисципліни» є педагогіка позашкільної освіти як субдисципліна педагогіки.

Після проведення форуму наукові розвідки щодо позашкільної освіти поглибилися. Педагогіка позашкільної освіти як субдисципліна педагогіки набуває поширення у науково-педагогічній спільноті як України, так і Польщі.

Сучасний розвиток педагогіки зумовлює розроблення її нових напрямів, галузей, яким властиві певна специфіка і забезпечення новітніми науковими знаннями та надбаннями. Адже, як зазначає академік Н.Г. Ничкало, «соціально-економічні й політичні зміни, демократизація суспільного ладу в переважній більшості країн, особливо пострадянських, сприяли виникненню і розвитку наукових шкіл різного спрямування» [12]. Серед них особливої важливості та актуальності на сучасному етапі розвитку суспільства набуває педагогіка позашкільної освіти як галузь педагогічної науки, субдисципліна педагогіки.

Законодавчою основою забезпечення права кожного громадянина на здобуття позашкільної освіти є Конституція України [9]. Державну політику у сфері позашкільної освіти, її правові, соціально-економічні, організаційні, освітні та

виховні засади визначають закони України «Про освіту» [6], «Про позашкільну освіту» [7] тощо.

Зазначимо, що 2013 рік в Україні був проголошений Роком дитячої творчості, що засвідчує особливу актуальність питання розвитку позашкільної освіти.

Теоретичні основи позашкільної освіти закладено в педагогічних працях В.П. Вахтерова, Г.М. Ващенко, А.С. Макаренка, Є.М. Мединського, Н.К. Крупської, І.І. Огієнка, М.І. Пирогова, С.Ф. Русової, С.О. Сірополка, В.О. Сухомлинського, В.І. Чарнолуцького, С.Т. Шацького та ін. Окремі питання сучасних методологічних засад позашкільної освіти та виховання, позашкільної роботи представлено в працях українських учених І.Д. Бега, О.В. Биковської, В.В. Вербицького, Б.С. Кобзаря, Г.П. Пустовіта, Т.І. Суценько та ін.

Особливістю позашкільної освіти є те, що як складову системи неперервної освіти її можуть здобувати громадяни різних вікових категорій. Її визначають:

- добровільна участь у навчально-виховному процесі;
- відсутність регламентуючих настанов;
- вільний вибір занять;
- диференціація за інтересами щодо конкретної галузі науки, культури, техніки та технологій;
- окреслення перед кожною особистістю реально досяжних завдань; різноманітність видів діяльності та сфер спілкування, що сприяє набуттю досвіду соціальних відносин.

Водночас утвердження позашкільної освіти як складової структури освіти України, що закріплено в нормативно-правових документах, вплив запитів суспільства, широка дослідницька база позашкільної освіти, чітке виокремлення предмета дослідження

зумовлюють переосмислення її значення і ролі як окремої субдисципліни педагогіки – педагогіки позашкільної освіти.

У статті розглянемо основні положення щодо розвитку педагогіки позашкільної освіти як субдисципліни педагогіки, її об'єкт, предмет, завдання, основні категорії тощо.

Виокремлення педагогіки позашкільної освіти в самостійну педагогічну дисципліну зумовлюється специфічністю педагогічних знань, пов'язаних із проблематикою педагогіки позашкільної освіти як освітньої діяльності у вільний час. Нагальними виявилися спеціальні дослідження щодо посилення ефективності позашкільної освіти, навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах. Особливого значення для виокремлення педагогіки позашкільної освіти як самостійної дисципліни набули масштаби розвитку позашкільля, осмислення педагогічних проблем у контексті ідей неперервної освіти, усвідомленням її як актуального явища для подальшого розвитку освітнього простору України та інших країн світу.

Наголосимо: педагогіка позашкільної освіти є новою галуззю педагогічної науки. Перші положення цієї дисципліни почали розробляти на початку ХХ ст. Вони були представлені в праці Євгена Миколайовича Мединського «Енциклопедія позашкільної освіти», в якій учений визначає «спробу наукової побудови теорії позашкільної освіти як однієї з галузей андропогогії» [12].

Значний вплив на становлення і розвиток сучасних теоретичних засад педагогіки позашкільної освіти мали праці видатного українського вченого в галузі позашкільля Тетяни Іванівни Сущенко. Важливим результатом її досліджень став висновок про необхідність виокремлення позашкільної педагогіки як самостійної галузі педагогіки [15].

Загальні засади педагогіки позашкільної освіти було розкрито в навчальному посібнику «Позашкільна освіта в Україні» [14] та дисертаційному дослідженні О.Биковської «Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні» [2].

Питанню теорії позашкільної освіти, її історико-педагогічному аналізу присвячено наукові праці багатьох українських та зарубіжних учених. Їхні педагогічні ідеї спрямовано на розкриття теорії і практики позашкільної освіти, визначення ефективних шляхів та методичних підходів щодо її здійснення. Зазначимо, що до проблем позашкільної освіти як складової системи освіти і предмета дослідження звертаються науковці різних галузей знань. Значною мірою окреслено актуальні напрями пошуку в сучасній теорії позашкільної освіти, загалом освіти і серед них: освіта як процес і результат взаємодії особистості з підсистемами культури; пріоритетні цінності, мета і норми освітнього процесу; проектування та управління освітніми системами тощо. Вони репрезентують систему знань про дослідження позашкільної освіти та способи здобуття знань, які достовірно

відображають постійно мінливу дійсність в умовах розвитку суспільства.

Водночас системного характеру дослідження з питань педагогіки позашкільної освіти набули лише сьогодні.

Розглядаючи педагогіку позашкільної освіти, виходимо з положень «Енциклопедії освіти», в якій зазначено, що «неспростовне правило наукової логіки говорить: основні поняття, твердження мають бути чітко визначеними. Щоб не відхилитися вбік при розгляді складних педагогічних проблем, дотримуватимемося однозначного тлумачення: *педагогіка* – це педагогічна наука» [5]. Це зумовлено тим, що поняття «педагогіка» має декілька значень. По-перше, це педагогічна наука. По-друге, педагогіку вважають мистецтвом, з огляду на що вона ніби дорівнюється до практики. По-третє, інколи педагогіку розуміють як систему діяльності, що проектується в навчальних матеріалах, методиках, рекомендаціях, настановах. Така неоднозначність нерідко породжує неясність. Останнім часом словом «педагогіка» позначають уявлення про ті чи інші підходи до навчання, методи й організаційні форми [10].

Відповідно, *педагогіку позашкільної освіти* розглядатимемо як *галузь педагогічної науки, субдисципліну педагогіки*, підґрунтям для виокремлення якої є *знання про освітню діяльність у вільний час*. Адже, вільний час – об'єктивний показник соціального розвитку особистості, багатовимірний і системний у тому сенсі, що в ньому сконцентровано комплекс аспектів суспільного буття людини [16].

Отже, ***педагогіка позашкільної освіти – це наука про освітню діяльність у вільний час***. Встановлено, що педагогіка позашкільної освіти як галузь педагогічної науки є основою національної системи позашкільної освіти.

Зазначимо: педагогіка позашкільної освіти має специфічний предмет дослідження, який вона вивчає, оскільки, як наголошує видатний учений С.У. Гончаренко, «під наукою розуміють теоретичну діяльність, що характеризується наявністю специфічного предмета й методів дослідження» [4]. При цьому «визначення предмета науки залежить від її теоретичного статусу» [5]. В.В. Ягупов зазначає, що «предмет науки – це те, що кожна наука вивчає в об'єкті» [17].

Встановлено, що *об'єктом* педагогіки позашкільної освіти є позашкільна освіта, а її *предметом* – дослідження процесу і результату навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості у вільний час.

Подальшими важливими положеннями для розкриття педагогіки позашкільної освіти є встановлення її функцій, мети та завдань.

З огляду на те, що «педагогічна наука здійснює ті самі функції, що і будь-яка інша наукова дисципліна: опис, пояснення і прогноз тієї ділянки дійсності, яку вона вивчає» [10], основною *функцією* педагогіки позашкільної освіти є прикладний аспект. Тому її

мета і завдання мають відповідати потребам практики, висновки і рекомендації мають впроваджуватися в практичну діяльність освіти у вільний час. Водночас вагоме значення має і фундаментальний характер педагогіки позашкільної освіти, що забезпечує здобуття нових знань у галузі освіти у вільний час, розроблення теоретичних і методологічних питань навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості у вільний час. Це зумовлюється тим, що «педагогіку не варто характеризувати тільки як теоретичну або тільки як прикладну науку. Вона, з одного боку, описує й пояснює педагогічні явища, а з другого, – вказує, як необхідно навчати і виховувати» [10].

Метою педагогіки позашкільної освіти є розроблення наукових положень про позашкільну освіту, навчання, виховання, розвиток та соціалізацію особистості у вільний час.

Основними завданнями педагогіки позашкільної освіти є:

- методологічне, теоретичне і методичне забезпечення функціонування і розвитку позашкільної освіти, навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості у вільний час;

- вивчення, розроблення та наукове обґрунтування закономірностей, мети, завдань, змісту, форм, методів і засобів позашкільної освіти, навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості у вільний час;

- розвиток позашкільної освіти в позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях;

- видання програм, посібників, підручників, методичних рекомендацій та іншої літератури для позашкільної освіти.

Розглянемо докладніше питання термінології в педагогіці позашкільної освіти. Адже його аналіз потрібен для відображення того, що відбувається в позашкільній освіті, зокрема в освітній діяльності у вільний час, навчально-виховному процесі позашкільних навчальних закладів, підготовці майбутніх фахівців тощо.

Встановлено, що основними категоріями позашкільної освіти є: «особистість», «освіта», «вільний час», «навчання», «виховання», «розвиток», «соціалізація», «культура», «діяльність», «дозвілля», «творчість», «пізнання» тощо. При цьому категорію розумітимемо як «основне логічне поняття, що відбиває найзагальніші закономірні зв'язки й відношення, які існують у реальній дійсності» [3].

Найважливішою категорією педагогіки позашкільної освіти є *особистість* як людина, якій властива свідомість, що досягла певного рівня психічного розвитку. Зазначимо, що особистість у педагогіці позашкільної освіти – це людина, яка витрачає свій вільний час на навчання, виховання, розвиток, соціалізацію, перебуває в центрі уваги позашкільля. Саме особистість посідає визначальне становище в суспільстві, виконуючи в ньому певну суспільну роль чи функцію.

Важливою категорією педагогіки позашкільної освіти є також *освіта* як процес і результат засвоєння, збагачення і передачі соціального досвіду від попередніх поколінь до наступних. Категорія «освіта» стосується людини і лише її. Освіта пов'язана із соціальним досвідом людства, навчанням, вихованням, розвитком і соціалізацією зростаючого покоління. При цьому освіта, зокрема позашкільна, історично зумовлюється процесом накопичення знань, розвитком знарядь праці й способами діяльності.

Загальновідомо, що суспільний прогрес став можливим завдяки тому, що кожне нове покоління опановувало досвід предків, збагачувало його і передавало нащадкам. Отже, кожне покоління розв'язує три найважливіші завдання: засвоює досвід попередніх поколінь; збагачує й примножує цей досвід; передає досвід наступним поколінням. В освіті, зокрема позашкільній, ці завдання вирішуються найефективніше, зважаючи на добровільний характер залучення особистості до навчально-виховного процесу.

Категорією педагогіки позашкільної освіти є *вільний час* – це частина часу, що залишається після неодмінно необхідних його витрат. Явище вільного часу вирізняється винятковою складністю. Дитина ніколи не буває вільною від самої себе. Тож у позашкільній освіті створюється освітній простір для навчання, виховання, розвитку і соціалізації особистості у вільний час.

Особливу роль серед категорій педагогіки позашкільної освіти відіграють такі категорії, як навчання, виховання, розвиток і соціалізація.

Навчання – це процес, що забезпечує сукупність знань, умінь, навичок особистості. Навчання є цілеспрямованим процесом взаємодії педагога й учня, що формує в особистості світогляд, соціальні настанови, ціннісні орієнтації, розвиває духовні й матеріальні потреби, ознайомлює з формами спільної діяльності та спілкування особистості з колективом. Виховальне навчання забезпечує органічний взаємозв'язок між життєво важливими знаннями, навичками та досвідом морально-творчої діяльності особистості. Навчання здійснюється за різними напрямками позашкільної освіти, що охоплюють різноманітні профілі, а саме:

- *художньо-естетичний* напрям позашкільної освіти (хореографічний, музичний, театральний, художній профілі навчання);

- *науково-технічний* напрям позашкільної освіти (початково-технічний, спортивно-технічний, предметно-технічний, інформаційно-технічний, художньо-технічний, виробничо-технічний профілі навчання);

- *еколого-натуралістичний* напрям позашкільної освіти (екологічний, біологічний, сільськогосподарський, лісогосподарський, медичний, хіміко-природничий профілі навчання);

- *туристсько-краєзнавчий* напрям позашкільної освіти (краєзнавчий, туристський, спортивний профілі навчання);

– *гуманітарний* напрям позашкільної освіти (суспільний, філологічний, соціальний профілі навчання) тощо.

Серед категорій педагогіки позашкільної освіти – *виховання* як процес, що забезпечує формування культури особистості, її моральних якостей, цінностей. Виховання здійснюється з урахуванням індивідуальності й унікальності досвіду особистості. Це суб'єкт-суб'єктний процес, організатором якого, з одного боку, є педагог (або педагогічна система), а з другого – сам вихованець. Гуманістично спрямоване виховання сприяє формуванню в особистості цілісної картини світу, уявлень про взаємозв'язок довкілля та власного внутрішнього світу.

До категорій педагогіки позашкільної освіти належить *розвиток* як процес становлення і зростання особистості (емоційний, фізичний, інтелектуальний розвиток). При цьому розвиток є процесом становлення і збагачення особистості під дією зовнішніх та внутрішніх керованих і некерованих чинників. Рушійними силами розвитку особистості є суперечності між потребами людини і можливостями їх задоволення.

Розвиток пов'язаний з охопленням особистості навчально-виховним процесом у позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях. Відбувається набуття позитивного досвіду взаємодії з дорослими та однолітками, формування навичок ефективного спілкування, а також взаємопідтримки. Внаслідок цього створюються сприятливі умови для особистого зростання, розвитку здорової, цілісної і зрілої особистості.

Особливою категорією педагогіки позашкільної освіти є *соціалізація* як процес, що забезпечує включення особистості в суспільні відносини. Соціалізація є обопільним взаємозумовленим процесом взаємодії людини і соціального середовища. Передбачає залучення особистості до системи суспільних відносин шляхом як засвоєння соціального досвіду, так і самостійного відтворення цих відносин. У процесі соціалізації формується унікальна, неповторна особистість.

Соціалізація як процес і результат сприяє соціальному розвитку особистості, формуванню соціальних якостей, передбачає і зумовлює спілкування з іншими людьми. Передумовами соціалізації дітей у позашкільних навчальних закладах є потреба в нових сферах спілкування, розширення неформального спілкування поза уроками, самореалізації в нових видах діяльності.

Категорією педагогіки позашкільної освіти є *культура* як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства та особистості. Особливість культури – відображення історично досягнутого рівня розвитку суспільства і людини, що втілюється в результатах діяльності. Культура як сфера духовного життя суспільства охоплює насамперед систему виховання, освіти, творчості, а також заклади, установи й організації, що забезпечують її

реалізацію (позашкільні навчальні заклади, школи, клуби, музеї, театри, бібліотеки тощо).

Важливою категорією педагогіки позашкільної освіти є *діяльність* – специфічна регульована свідомістю людини активність, що породжується потребами і спрямована на пізнання й перетворення зовнішнього світу. Основними видами діяльності є гра, навчання, праця, спілкування.

Категоріями педагогіки позашкільної освіти є дозвілля, творчість, пізнання як види діяльності особистості, якою вона займається у вільний час і досягає певного рівня психічного розвитку.

Встановлено, що *дозвілля* – діяльність особистості, якою вона займається у вільний час відповідно до потреб та інтересів. У ній природно реалізуються особистісні та соціальні амплуа, розвиваються активність, творча ініціатива, здійснюється пошук нових ціннісних орієнтирів шляхом вільного вибору видів діяльності. Розрізняють такі види дозвілля: відпочинок, творчість, розваги, самоосвіта, свята.

З-поміж категорій, що розглядаються, є *пізнання* як діяльність особистості, спрямована на здобуття достовірних знань про світ, і *творчість* як діяльність особистості, спрямована на створення нових духовних та матеріальних цінностей.

Значимо: розвиток педагогіки позашкільної освіти здійснюється за рахунок *міжпредметних зв'язків*, що сприяють глибшому пізнанню фактів, явищ і процесів. Встановлено, що найбільший вплив мають суспільні, природничі, технічні науки, серед яких:

– *психологія* як наука про закономірності розвитку і вияву психіки взагалі й людини як конкретної особистості; допомагає розширити різні факти поведінки і вчинки дітей різного віку, як окремо кожного з них, так і колективу в позашкільних навчальних закладах;

– *філософія* як наука про пізнання світу, що розробляє систему знань про фундаментальні принципи і основи буття людини; становить методологічну основу педагогіки позашкільної освіти, розглядає її сутність, вивчає принципи істинності знання, результатів діяльності;

– *соціологія* як наука, що розкриває закони розвитку і функціонування соціальних спільнот і соціальних процесів, взаємини особистості й суспільства, закономірності масової поведінки людей; сприяє досягненню педагогіки позашкільної освіти як певного соціального інституту в контексті суспільних відносин;

– *фізіологія* як наука, що досліджує й розкриває процеси, які характеризують діяльність мозку, центральної нервової системи; передбачає зв'язок із позашкільною освітою в ефективному використанні можливостей організму людини під час освітньої діяльності;

– *економіка* як наука, що вивчає специфіку виробничих відносин у певній галузі або сфері суспільної діяльності; сприяє визначенню системи фінансування позашкільної освіти, позашкільних

навчальних закладів, обсягів цих коштів та видатків, ефективності їх використання.

Педагогіка позашкільної освіти пов'язана із самою педагогікою, оскільки в її змісті відображаються особливості педагогіки. Вона ґрунтується на узагальненому досвіді людства, теоретично осмисленому в системі наукового пізнання.

Водночас педагогіка позашкільної освіти є самостійною наукою зі своїм предметом, методами і результатами дослідження.

Теорія педагогіки позашкільної освіти як галузь педагогічної науки ґрунтується на теорії навчання (дидактиці), теорії виховання тощо. Крім того, вивчаються загальні питання педагогіки позашкільної освіти (предмет, завдання, основні категорії). Розкриваються методологія і методика педагогічних досліджень у галузі позашкільної освіти. Представлено основні положення педагогічного процесу у позашкільних навчальних закладах.

Наголосимо: педагогіка позашкільної освіти покликана з'ясувати психолого-педагогічні закономірності, соціальні й психологічні чинники ефективності освіти у вільний час. Функціонування позашкільної освіти в Україні пов'язане з розвитком її теорії, практики і методики, тому саме їх вивчають у педагогіці позашкільної освіти. До них належать:

- *теорія позашкільної освіти* – сукупність концепцій, ідей, вчень про об'єктивну дійсність позашкільної освіти;

- *практика позашкільної освіти* – діяльність з організації позашкільної освіти в позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях;

- *методика позашкільної освіти* – узагальнення досвіду, способів, прийомів доцільного здійснення позашкільної освіти в позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях.

Зважаючи на прикладний характер педагогіки позашкільної освіти особливе значення має

наявність емпіричної складової, всього того, що здобуто шляхом експерименту, на практиці, ґрунтується на досвіді, спостереженні.

Отже, емпіричне і теоретичне в педагогіці позашкільної освіти як поняття, за допомогою яких сучасна методологія науки позначає гетерогенні системи наукового знання і сполучені типи науково-дослідницької діяльності, зумовлюють функціонування цієї наукової дисципліни як єдиного цілого, що розвивається.

Дослідження питань педагогіки позашкільної освіти можна здійснювати різними методами, які визначаються предметом науки, її завданнями і змістом.

У педагогіці позашкільної освіти використовують комплекс загальнонаукових, конкретно-на-

укових та спеціальних методів дослідження. Ці методи застосовуються як на теоретичному, так і на емпіричному (практичному) рівнях досліджень позашкільної освіти. Серед *загальнонаукових методів* найпоширенішими в позашкільній освіті є: теоретичний аналіз і синтез педагогічних явищ; вивчення й узагальнення педагогічного досвіду; педагогічне спостереження; педагогічний експеримент; метод експертних оцінок; методи моделювання та проектування. *Конкретно-наукові методи*, що набули застосування в позашкільній освіті, охоплюють методи інших наук, а саме: психологічні; фізіологічні; соціологічні. *Спеціальними методами*, що використовуються тільки в дослідженнях із позашкільної освіти, є інструментальні методи дослідження в дидактиці, а також методиці роботи. Узагальнюючи основні положення щодо педагогіки позашкільної освіти, усвідомлюємо, що «лише час і наполеглива праця дають змогу оцінити якесь відкриття, зрозуміти, що саме воно є базисом для просування вперед дослідницької праці» [8].

Обґрунтування педагогіки позашкільної освіти як наукового напрямку було започатковано й активно розвивається в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова шляхом наукових досліджень у галузі позашкільної освіти, запровадження спеціалізації «позашкільна освіта», навчальних дисциплін «Педагогіка позашкільної освіти», «Основи позашкільної освіти», «Теорія і методика позашкільної освіти», створення науково-дослідної лабораторії теорії і методики позашкільної освіти тощо.

Започаткування 2008 р. в НПУ імені М.П. Драгоманова професійної підготовки майбутніх педагогів за спеціалізацією «позашкільна освіта» та створення науково-дослідної лабораторії теорії і методики позашкільної освіти, відкриття 2012 р. першої в Україні кафедри позашкільної освіти як наукової школи

стало підсумком багаторічної діяльності університету щодо розвитку позашкільної освіти. Це відкриває значні можливості для педагогіки позашкільної освіти як галузі педагогічної науки, субдисципліни педагогіки. Адже «розвиток науки не може здійснюватись без наукових шкіл» [8].

Педагогіка позашкільної освіти як субдисципліна педагогіки є новим перспективним напрямом педагогічної науки, що розкриває систему знань про освітню діяльність у вільний час.

Література

1. Биковська О.В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи: моногр. / О.В. Биковська. – К.: ІВЦ АЛКОН, 2008. – 336 с.
2. Биковська О.В. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Олена Володимирівна Биковська. – К., 2008. – 470 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
4. Гончаренко С.У. І насамперед – прикладна наука / С.У. Гончаренко. – Хмельницький: Вид-во Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту, 2003. – 20 с.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Закон України «Про освіту» // Освіта України: нормат-прав. док.: зб. нормат. док. / голов. ред. В.Г. Кремень. – К.: Міленіум, 2001. – С. 11–38. (Нормат-прав. док.).
7. Закон України «Про позашкільну освіту» // там само. – С. 229–251. (Нормат-прав. док.).
8. Зербіно Д.Д. Наукова школа: лідер і учні / Д.Д. Зербіно. – Львів: Євросвіт, 2001. – 208 с.
9. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України, 28 червня 1996 р. – К., 2004. – 87 с.
10. Краевский В.В. Методология педагогики: новый этап: учеб. пособие / В.В. Краевский, Е.В. Бережнова. – М.: Академия, 2008. – 400 с.
11. Медынский Е.Н. Энциклопедия внешкольного образования / Е.Н. Медынский. – Петроград: Гос. изд-во, 1923. – 138 с.
12. Наукова еліта як соціально-економічний фактор розвитку держав в умовах глобалізації: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Україна, Київ, 27–28 жовт. 2010 р.) / упоряд. О.В. Биковська, О.В. Лісовий, С.О. Лихота, Л.Л. Макаренко; МОН України; НПУ ім. М.П. Драгоманова, Ін-т екол. екон. та права; Нац. центр «Мала академія наук України». – Вип. 2. – К.: Інформ. системи, 2010. – 311 с.
13. Організація відпочинку та оздоровлення дітей: концепції, технології, досвід / [О.В. Биковська (кер. авт. кол.), С.І. Вагнер, В.М. Горбинко та ін.]. – К.: Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 208 с.
14. Позашкільна освіта в Україні: навч. посіб. / за ред. О.В. Биковської. – К.: ІВЦ АЛКОН, 2006. – 224 с.
15. Сущенко Т.І. Позашкільна педагогіка: навч. посіб. / Т.І. Сущенко. – К.: ІСДО, 1996. – 144 с.
16. Фомина А.Б. Теория и практика деятельности учреждений дополнительного образования детей в сфере свободного времени детей: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.06 / Фомина Аня Борисовна. – М., 2000. – 465 с.

17. Ягунов В.В. Педагогіка: навч. посіб. / В.В. Ягунов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

18. Lewowicki T. Interdyscyplinarność pedagogiki – tradycja i współczesność, problemy i szanse // Interdyscyplinarność pedagogiki i jej subdiscypiny. – Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji, 2013. – S. 17–31.

Анотації

Олена БИКОВСЬКА

Педагогіка позашкільної освіти як субдисципліна педагогіки

У статті розкрито основні положення педагогіки позашкільної освіти як субдисципліни педагогіки. Охарактеризовано педагогіку позашкільної освіти в структурі педагогічних наук. Розглянуто її категоріальний апарат: об'єкт, предмет, завдання, категорії тощо.

Ключові слова: педагогіка позашкільної освіти, наука, категорії.

Елена БЫКОВСКАЯ

Педагогіка внешкольного образования как субдисциплина педагогики

В статье раскрываются основные положения педагогики внешкольного образования как субдисциплины педагогики. Охарактеризовано педагогику внешкольного образования в структуре педагогических наук. Рассмотрены объект, предмет, задачи и категории педагогики внешкольного образования.

Ключевые слова: педагогика внешкольного образования, наука, категории.

Olena BYKOVSKA

Pedagogics of non-formal education as a subdiscipline of pedagogics

Conceptual issues of pedagogics of non-formal education as a subdiscipline of pedagogics are considered. Characteristics of pedagogics of non-formal education in the structure of pedagogic sciences are given. Subject, object and targets of pedagogics of non-formal education are considered.

Keywords: pedagogics of non-formal education, science, categories.